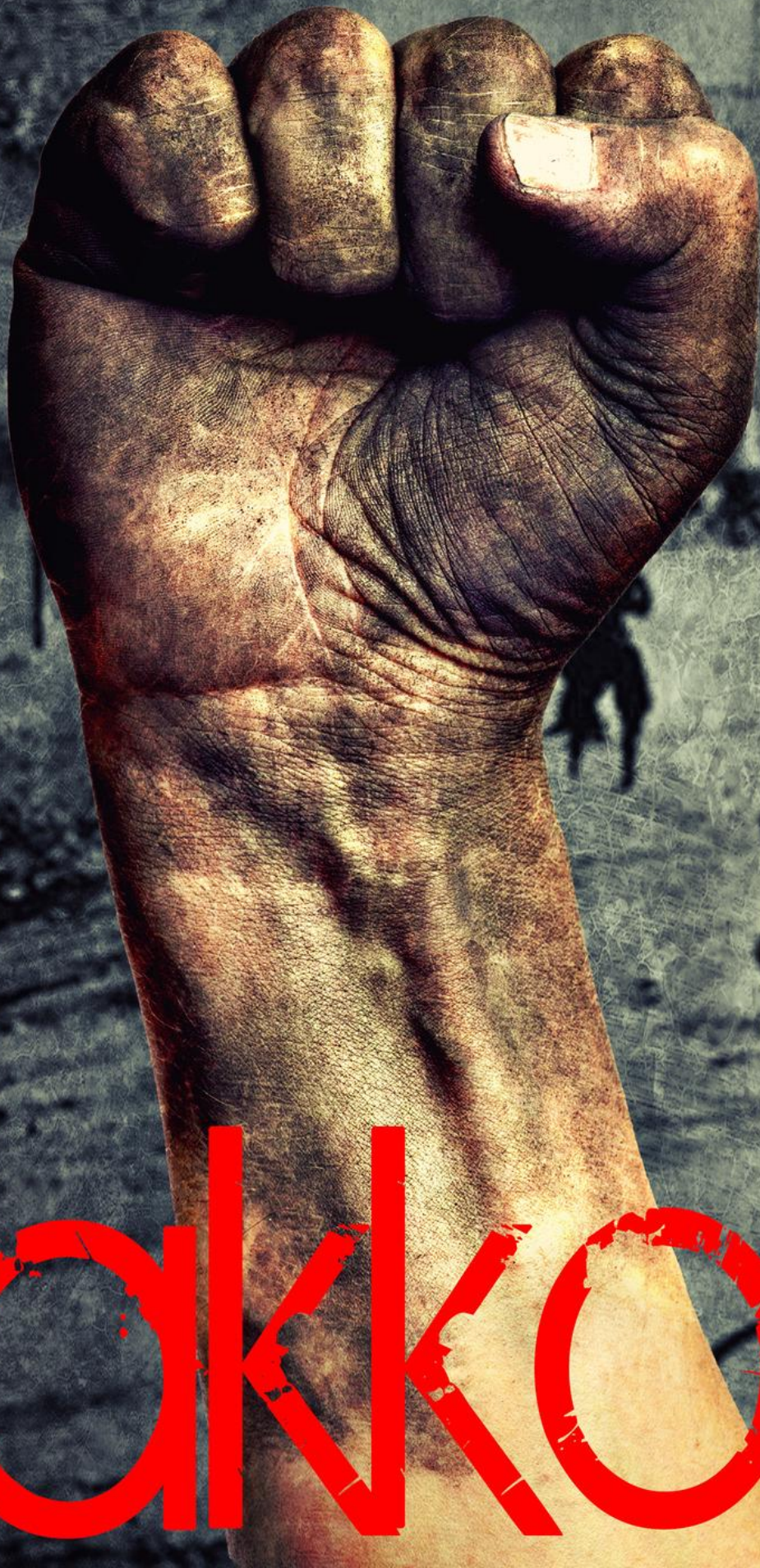

PAAVO RINTALA

SAGA
EGMONT

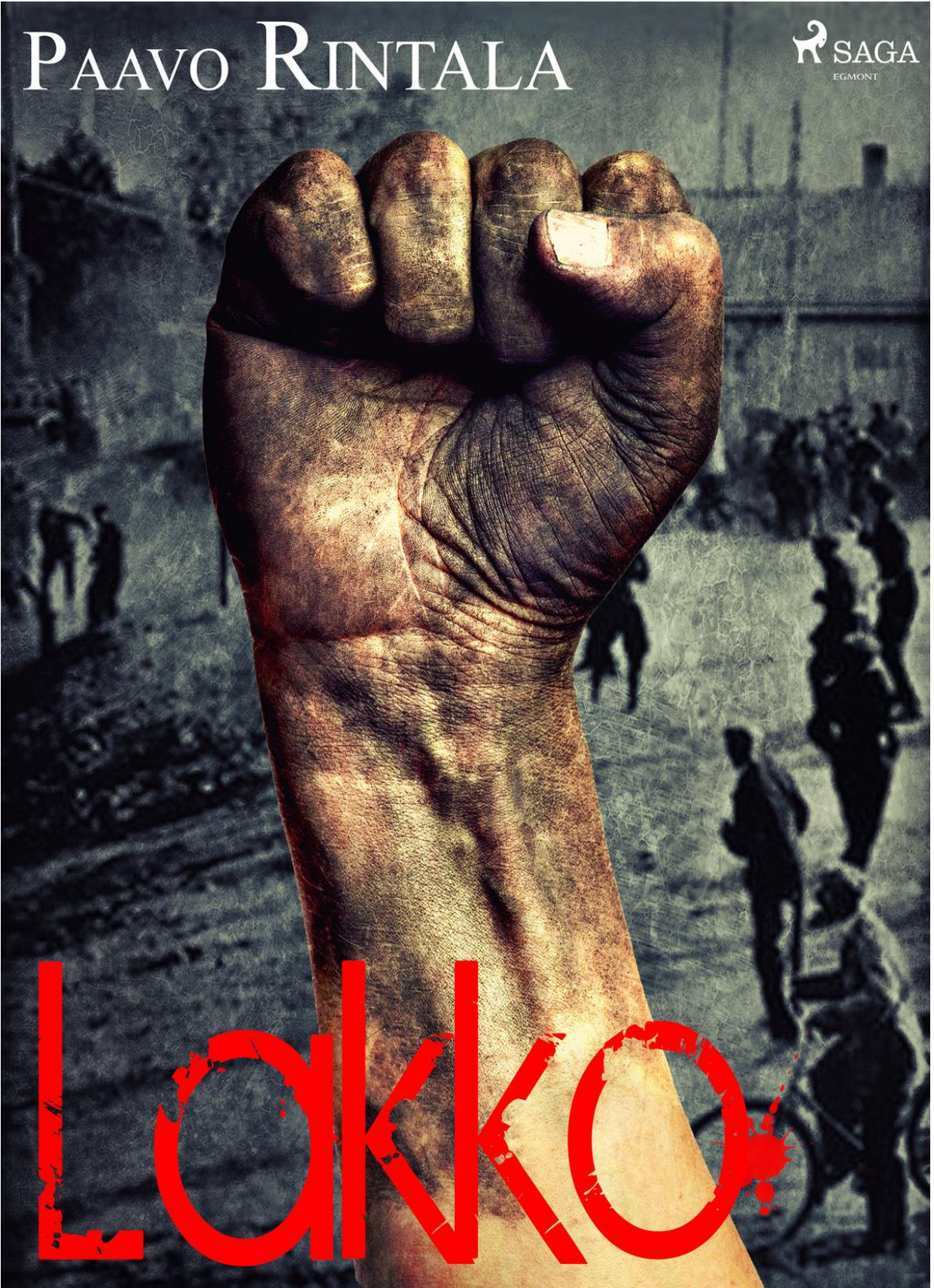

LOKKO

PAAVO RINTALA

SAGA
EGMONT

LAKKO

Paavo Rintala

Lakko

SAGA Egmont

Lakko

Cover image: Shutterstock

Teos on julkaistu historiallisena dokumenttina, jonka kieli kuvastaa julkaisuaikansa näkemystä.

Copyright © 1956, 2020 Paavo Rintala and SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788726547207

1. e-book edition, 2020

Format: EPUB 2.0

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior written permission of the publisher, nor, be otherwise circulated in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition being imposed on the subsequent purchaser.

SAGA Egmont www.saga-books.com - a part of Egmont,
www.egmont.com

I Luku

Puun hinta

1

Kaupunki on puutavarakaupunki.

Sen riita alkoi puusta, kehittyi lakoksi alkukesästä ja yleislakoksi heinäkuun loppuun mennessä.

Elokuussa 1949 lakosta puhkesi kapina.

Kaupunki on joen suistossa pohjoisella Pohjanmaalla. Pohjanmaan virrat purkavat vetensä länteen, Pohjanlahteen, eivät Vienanmereen eivätkä muualle itään. Länsi, Suomen jokien laskusuunta, on vaikuttanut maan historiasta alkaen vuosi vuodelta ja vähän kerrassaan maan asukkaisiin, määrännyt heidän suhtautumistaan, tapojaan ja tottumuksiaan. Lyhyesti: joet ovat länteen päin virratessaan samalla »länsimaistaneet» suomalaisia sanan hyvässä ja pahassa merkityksessä.

Vuonna 1949 jokien laskusuunta oli ristiriidassa maan valtiollisen aseman kanssa. Maa oli sodan hävinnyt maa. Se maksoi parasta aikaa sotakorvauksia voittajalle, istutti vankilassa sotarikollisiaan ja aloitteli jälleenrakentamistaan. Mahtavan Neuvostoliiton naapurina sen oli pyrittävä muuttamaan myös valtiollisen elämänsä kurssia »enemmän vasempaan, enemmän itään».

Muutoksesta huolimatta ei Suomen valtio eikä mikään muukaan tekijä pystynyt kääntämään Pohjanmaan virtojen kulkusuuntaa päinvastaiseksi. Ristiriita säilyi.

Puutavarakaupungin lakko ja kapina olivat osaltaan sen olemassaolon merkkejä.

Joki ja sen monet sivuhaarat uittavat puut Lapin ja koillisen Pohjanmaan metsien halki ja kaupungin läpi. Täällä ne erotellaan ja lastataan laivoihin. Suuri osa niistä jalostetaan ennen maailmanmatkaansa. Kaupungissa on kaksikin puunjalostustehdasta. Toisen korkea savupiippu näkyy yli kaupungin, ja milloin tuuli on myötäinen, jokainen kaupunkilainen tuntee nenässään tutun äitelän hajun, joka leviää sulfaattiselluloosatehtaan piipusta.

Samantapaisia jokia, tehtaanpiippuja ja kaupunkeja on muitakin Pohjanlahden itäisellä rannikolla ja samantapaisia ovat niidenkin tarinat, paitsi:

Elokuussa vuonna 1949 puutavaran kulku pysähtyi tässä kaupungissa. Lakkovyöry lähti liikkeelle jo heinäkuun alussa. Elokuun 18. päivään, kapinan puhkeamiseen mennessä, kahdenkymmenen tuhannen asukkaan kaupungissa oli lähes viisituhatta lakkolaista.

Erottelutyömaan lakko oli pahin, sillä tukkien uittaminen jos mikä on kausityötä ja siksi kiireellistä. Erottelutyömaalle ei saatu tarpeeksi lakon rikkureita kuten saatiin Suomen talouspulan suurina vuosina. Puutyömies on eräänlainen muuttolintu, lentojätkä. Kun Lapin ja pohjoisen Pohjanmaan virrat sulavat ja uittavat puut meren rantaan, työmies seuraa mukana. Puu on hänen leipänsä. Yhtä kauan kuin pohjan yötöntä suvea kestää ja puita erotellaan jokien suistoissa, puutyömies on uittotyöläinen. Kun virrat jäätyvät, lentojätkä palaa niitten latvoille ja painuu metsiin saha olalla, kirves kainalossa.

Mutta kesällä 1949:

Puutyöläisten enemmistö oli lakossa ja enemmistö sanoi:
— Rikkurit tapetaan Lapin metsiin ensi talvena tukkityömailla.

Rikkureita ei saatu tarpeeksi ja lakko jatkui, suma seiso, miehet makasivat, akat riitelivät, rahat loppuivat.

Erottelutyömaa oli tyhjän näköinen ja aution tuntuinen kuukauden verran kirkkaan kesän valoisia päiviä ja kuulakoita öitä, vaikka Suomen puu olisi tehnyt kauppansa yhtä hyvin kuin ennenkin Euroopan rintamaissa.

Kaupungissa oli yleislakko ja tukkisuma seiso joessa. Elokuussa, samaan aikaan kuin Suomen hallitus julisti valtalin nojalla erottelutyömaan avoimeksi ja yleiseksi työmaaksi, suma oli kilometrien pituinen. Sanomalehdet huusivat, että se oli maailman suurin tukkisuma, ja ympäri Eurooppaa siitä lemusi painomusteen haju, joka taas levitti äänen väkeä kaikkialle ympärilleen.

Virran mukana ryntäsi jatkuvasti uusia tukkeja, pöllejä, kaivospuuta, paperipuuta, yleensä puutavaraa, kaikkea, mihin Lapin jätkät olivat talvella kirveensä iskeneet, minkä he olivat saaneet kaatumaan ja ajaneet raskailla kuorma-autoilla jokien latvoille jättien lähtöä odottamaan. Suma kasvoi sekä pituutta että syvyyttä. Puuta oli tulossa jokiuoman leveydeltä ja jokiuoman pituudelta. Kerrankin se sai uida omin päinsä ilman ihmiskäden kahlintaa ja ohjaamista. Virta painoi voimallaan kesän ajan vedessä seisoneet tukit ja pöllit, vettyneet ja jo raskaat veden alle, veti siellä syövereihinsä, tieltä pois, pois uusien tukkien ryntäyksen alta.

Silloin kaupungissa syntyi pelko.

Pelon siemen heräsi ensin kaupunkilaisissa, jotka toivoivat lakon pikaista loppumista, sekä niissä lakkolaisissa, joitten rahat olivat huvenneet perunaan, leipään ja silakkaan yleislakon kestäessä.

Siemen? Syntyi? Mistä?

Jostakin. Jostakin kai siemenet syntyvät.

Kun peloissaan olevat saivat katteekseen asiantuntijalausannon, pelko tunkeutui lakkolaisten

varmimpaankin joukkoon. Heidän ei olisi pitänyt pelätä tai ei ainakaan näyttää pelkoaan, mutta pelko iski monet heistäkin epätietoisiksi. (Niihin aikoihin oli erottelutyömaalla rikkureita entistä enemmän.)

Pelon asiantuntijat?

Ei pelon, vaan pelkät asiantuntijat. He eivät tunne pelkoa, ainoastaan asioita, se on heidän tehtävänsä. He tekivät tehtävänsä ja sanoivat:

— Jos lakko saa häiriintymättä jatkua myöhään syksyyn, siihen saakka, kun virta jäätyy, tukkisuma on kasvanut voimalaitospadon yläpuolella siihen mennessä kolminkertaiseksi entisestään. Jos se jää ja kun se jää purkamatta, kun pakkaset tulevat ja iskevät omat merkkinsä veden pintaan, peli on pelattu. Virta jäätyy eikä sula ennenkuin sulamisen aika tulee. Siinä on kevättulvien hetkellä tukkipatoa kerrakseen, enemmän kuin yksikään ihmiskäden rakentama pato missään maailmassa. Kevättulvat tulevat, kun aika on tulla ja kohista. Tukkipato pitää eikä murru, koska virta itse on sen siihen rakentanut. Teko nousee tekijäänsä vastaan ja estää virran kulun omassa uomassaan. Virta ryöstäytyy entisistä raiteistaan. Täytyyhän sen johonkin päin vettänsä purkaa, koska virtaaminen on aina ollut sen tehtävä eikä mikään muu.

— Tulvat tulevat ja kaupunki hukkuu.

Tämä oli pelko.

Asiantuntijalausunnolla varustettuna se levisi kulona pohjoiseen kaupunkiin ja kaupunkilaisiin kesällä, elokuussa 1949.

2

Lakko alkoi heinäkuun alussa. Kaupungin toisen puunjalostustehtaan, kaupunkilaisten kutsuman »yhtiön» massavaraston työläiset ja pöllinnostajat aloittivat

palkkalakon. Heistä lähti liikkeelle lakkovyöry tässä pohjolan punaisessa kaupungissa.

Jo vuoden alussa kaupungin teollisuuslaitoksiin oli ilmestynyt työtehotarkkailijoita. Suomen hallitus oli määrännyt palkkaja hintaneuvoston miettimään mitä tehdä, sillä sodat olivat loppuneet suuressa maailmassa tai ainakin hetkeksi hiljentyneet, kauppatilanne oli kiristynyt eikä pienen Suomen pääelinkeino puu pystynyt pitämään puoliaan suurten kanssa. Sitäpaitsi maan oli sotakorvausteollisuuden takia keskitettävä huomionsa metalliteollisuuteen, mistä puunjalostaminen pakostakin joutui kärsimään. Niinpä oli pienen Suomen pinnistellen kaupattava puutaan entistä halvemmalla. Tilannetta helpottava ihmisten tappaminen Koreassa ei vielä ollut alkanut, joten isoisimmillakin oli tietämistä, miten välttyisivät talouspulasta. Mutta Suomen hallitusherrat tiesivät. Liekö ollut tietäminen siitä tunnetusta suomalaisesta sisusta peräisin, jonka voimalla itsekin olivat kiivenneet sotien jälkeen hallituksen korokkeille hämmästyttävän nuorina miehinä. Joka tapauksessa:

— Sitkeämpi voittaa, he tuumivat.

Työtehotarkkailu pantiin alulle, rationalisointi aloitettiin.

Mutta hallituserrojen sisunnäyte ei tuntunut saavan kannatusta Suomen työmailla.

Mikä oli vikana? Eikö suomalainen työmies kunnioittanut sisua? Kunnioitti varmasti, kävipä vielä kentillä katsomassa urheilukilpailuita ja osoitti suosiotaan miehevällä rähinällä, jos joku sattui erikoisesti sisuaan näyttämään.

Liekö ollut hallituserrojen sisu väärää sisua. Uhittelua? Sellaiseksi se ainakin Suomen työmailla tulkittiin, muuallakin kuin Kemissä, kun sanottiin:

— Perkeleen kuustoista! Tai:

— Meillä on muka työväenhallitus.

Puheet kyllä kuultiin, mutta aikaa ei ollut kuunnella. Hinta- ja palkkaneuvosto tarttui kynänvarteen ja alkoi pienentää numeroita palkkalistoista.

Maalis-huhtikuun vaihteessa tästä ilmoitettiin ensimmäisen kerran yhtiön työläisille.

Hinta- ja palkkaneuvosto kehotti puutavarayhtiöitä alentamaan työläisten palkkoja.

3

Insinööri istui yhtiön konttorissa työpöytänsä ääressä ja osoitti kynänterällä palkkalistojen tilastoa. Hänen selkensä takana seisoivat kaksi miestä, joista toinen katsoi väkinäisesti insinöörin kynänvartta pitkin tilastokorttiin, toinen katseli hajamielisenä ikkunasta ulos.

— Katsokaas tätä! Palkkojen nousu on ollut suhteettomin juuri massavarastolla. Tästä sen näkee, insinööri sanoi.

— Se on katsomattakin selvää. Kun kommuunit ovat päässeet täällä sotien jälkeen elämöimään. Ne luulivat, että tämä maa muuttuu punaiseksi paratiisiksi. Työmiehen ei tarvitse sitten muuta kuin maata leipäpuun alla ja veisata internationaalia. Ja meidät pannaan passaamaan niitä sänkyyn asti. Kun se on niin, että..., puhuja, toinen katselijoista, iältään viisissäkymmenissä, pieni, kuivanaamainen mies ei päässyt jatkamaan. Insinööri keskeytti hänet.

— Niin, mitä mieltä olette. Pyysin teitä tänne juuri siitä syystä, teidän tunnettu tilanteen massavarastolla, insinööri sanoi.

— Tunnen, tunnen. Pian kaksikymmentä vuotta olen tuntenut, puhuteltu sanoi ja katsoi insinööriä niinkuin olisi odottanut lisäkysymyksiä.

»Pian kaksikymmentä vuotta» tarkoitti, että sanoja tunsivat olevansa paremmin selvillä yhtiön asioista kuin insinööri.

Eemil Heiskanen eli Heiska-Eetu, kuten työläiset häntä kutsuivat, ei pitänyt nuoresta insinööriherrasta ja tunsi mielessään oikeutettua närkästymistä. Hänet oli käsketty työnjohtajan kopistaan insinöörin huoneeseen yhtiön konttoriin. Niin ainakin kutsu oli esitetty: insinööri käskee. Eetua ei pyydetty edes istumaan. Insinööri aloitti heti pitkän selontekonsa hintojen ja palkkojen kehittymisestä sotien jälkeen. Selontekoa kuunnellessaan Eetu ajatteli: »Tuota ei täysijärkinen kaikin paikoin voi edes käsittää. Ei ainakaan minun mielestäni. Kummassa sitten vikaa?» Hän jupisi mietteensä puoleksi ääneen:

— On se, kun itsestään selvää asiaa pitää jurnuttaa.

— Luu kurkkuun kaikille kommunisteille ja sillä selvä, hän sanoi ja se oli tarkoitettu jo kuultavaksi.

Mutta insinööri ei tuntunut haluavan kajota asian tähän puoleen, vaikka Eetu olisi kärkkäästi esittänyt omia näkökantojaan. Eetu ymmärsi, ja ymmärtäminen harmitti. Hän oli ollut koko aamupäivän hyvällä tuulella. Hän olisi mielellään pakissut insinöörin kanssa. Nyt siihen olisi tilaisuus. Sitten iltapäivällä olisi mukava jossain sopivassa tilanteessa alaistensa tai virkatovereitten kuulten ohimennen sujauttaa sanoihinsa esimerkiksi että:

— Me puhuttiin taas insinöörin kanssa. Selvähän se, että miehitys tässä on tuleilla, insinööri sanoi. Mutta minä sanoin, että pientä se on mitä piika pissaa. Amerikka kun on antanu meille dollarilainan eikä varmasti olis antanu, jos täällä olis aiottu miehittää maata. Ei Amerikka rahojaan kaivoon heitä. Niin me sitten poristiin.

— Ja jos tiukka tulee, niin on sitä vielä venymisen varaa meissäkin. Sitä minä vaan, ettei ne olis murtuneet, neljäkymmentäneljä meinaan, siihen se eteneminen pysähtyi, missä raja nyt kulkee ja siihen se on ennenkin pysähtynyt ja pysähtyy vastakin, jos niinku tiukka tulee.

Mutta sillä kertaa jäi vanhan suojeluskuntalaisen tuntema kauna uusia oloja ja muutoksia kohtaan purkamatta.

— Niin, mitä mieltä Heiskanen on? insinööri sanoi.

— Riuska mies kärrää neljäsataa paalia päivässä vaikka sivutöinään. Nämä nykyiset eivät näytä pääsevän numeroissa sen ylemmäs, vaikka saavat kärrätä urakkapalkan mukaan niin paljon kuin intoa riittää. Ja rahaa tulee sitä mukaa. Mutta kun on ennestään jo liian hyvä palkka, se panee laiskaksi ahkeratkin miehet. Turhaa tässä rehkimään, niin ne tuumii. Hullu työtä tekee, kun viisas pärjää vähemmällä. Se on nyt semmoinen tilanne massavarastolla. Jos minä olisin siellä kärräämässä sellaisella urakalla niinkuin ne on tehneet jo toista vuotta, sanonpa, että tienaisin melkein tasoihin tämän puulaakin johtajan kanssa.

— Kysymys ei ole nyt teistä, insinööri sanoi ja naurahti. Eetu näki, että naurahdus oli teennäinen. Hän otti siitä hiukan nokkaansa. Hänen kasvonsa olivat edelleen tyytymättömissä kurtuissa.

— Joo, sen ne tietysti sanoo, ettei meillä yllytyshulluja olla, kun niille menee esittämään, että nyt pitää kärrätä tästä lähtien neljäsataa paalia päivässä tuntipalkalla.

— Eno, eiköhän neljäsataa paalia päivässä ole vähän liikaa tuntipalkalla kärrättäväksi?

Tämän sanoi kolmas mukana olija, joka ei muuten puuttunut keskusteluun. Hän katseli hajamielisen näköisenä ikkunasta.

— Liikaa, liikaa, mutta missä se raja kulkee, Eetu sanoi ja vilkastui. Hänestä alkoi tuntua, että hän pääsee kuin pääseekin johtamaan puhetta.

— Jos ne nyt kärrää neljäsataa paalia urakalla, niin se meinaa sitä, mitä minä äsken sanoin: niiden ei tarvitse enempää kärrätä, kun saavat siitäkin tarpeeksi palkkaa.

— Jos Heiskanen on varma, niin..., insinööri sanoi, mutta Eetu keskeytti:

— Varma mikä varma. Kyllä ne pystyy kARRÄÄMÄÄN tuntipalkalla saman määrän, mitä tuollaisilla laiskanurakoilla. Ja jos ne sanoo, ettei meillä olla yllytyshulluja, niin silloinhan niille voi sanoa päin naamaa, että menkää sinne naapurin puolelle ja katsokaa. Siellä kun työmiehen työ on järjestetty oikein urheilukilpailuksi. Ja sitä samaa kilpaa jatkuu sitten niin kauan kuin työmies työtä tekee. Siellä vasta on sen tuhannet tavoitteet, jotka pitää ylittää ja alittaa ja sitten lasketaan tariffeita päälle. Siellä on ensimmäisen, toisen ja kolmannen luokan työmiehiä ja semmosia, jotka on ylittäneet niin ja niin monella prosentilla tavoitteensa. Mutta semmoset, jotka alittaa, pannaan linnaan!

Tämän sanottuaan Eetu oli jälleen hyvällä tuulella. Hän oli saanut keskustella insinöörin kanssa.

Kolmas mukana oleva mies ei enää kiinnittänyt huomiota työnjohtajan, enonsa, ja insinöörin väliseen keskusteluun. Hetken tärkeyttä hänestä ei huomannut. Hän poltteli tupakkaansa ja veti syviä henkisauhuja. Hän katseli ikkunasta.

Huhtikuun loppu oli käsillä. Tiet olivat sohjuisia ja kaupungin satamassa näkyi mustia juovia jään pinnassa. Pelloilla oli vähäinen hanki, vaikka päiviä paistoi jo tiuhaan sielläkin. »Taitaa tulla kevät tavalliseen keväiseen aikaan», katselija sanoi mielessään.

Katselija, Kalle Perkiö, oli yhtiön nuorimpia virkamiehiä ja Eetun sisarenpoika. Hän oli edellisenä syksynä keskeyttänyt lukunsa Helsingin yliopistossa ja palannut kotiinsa, ja eno oli järjestänyt hänet yhtiön töihin. Moni muukin oli aikonut opiskelemaan lähtiessään lähteä samalla iäksi koko kaupungista, mutta oli kuitenkin palannut. Monet nuoret miehet, jotka epäonnistuvat omissa

suunnitelmissaan, palaavat lopulta takaisin ja Heiska-Eetu järjestää heidät yhtiölle töihin. Niin oli totuttu kaupungissa ajattelemaan jo ennen Kalle Perkiön tapausta.

Kalle oli aluksi ollut yhtiöllä tunti- ja urakkapalkkojen laskijana, milteipä konttoriapulaisena, mutta vuoden alusta alkaen hän oli päässyt työtehotarkkailijaksi, missä sai ainakin kuulla tarpeeksi omasta virastaan:

- Jotka eivät muualla pärjää, tulevat tänne.
- Luuleeko ne, että tämä yhtiö on joku kaatopaikka.

Perkiö tiesi, että murinat olivat enemmän hänen työtään kuin häntä itseään vastaan. Nuori mies, paljon toiveita, luvut kesken, ympärillä olevat ihmiset, äiti, eno, entiset lapsuuden ystävät, vähän kirjojen lukemista iltaisin ja joskus kapakassa istumista, siinä kaikki. Pieni palkka yhtiöltä. Pikkuvirkamies, nappulaherra Kalle Perkiö. Eikä siinä vielä kaikki: ikuinen ylioppilas, siltä ainakin näytti, ja jotenkin irrallaan kaikista muista kaupunkilaisista. Se oli Kalle Perkiön tausta, sen työläisetkin tiesivät; ja se, että he sen tiesivät, tuntui vielä enemmän tyhjämpäväliseltä.

Siksipä hän ei kiinnittänyt paljonkaan huomiota keskusteluun eikä palkkatilanteeseen. Häntä oli vuoden mittaan alkanut häiritä enonsa pikkutarkkuus, itsensä korostaminen ja mielipiteittensä esiintuominen samalla tapaa kuin se oli häntä häirinnyt hänen oppikoulun yläluokilla ollessaan. Silloinhan nuorukainen alkaa periaatteesta vastustaa vanhempiaan. Sitten hän oli mennyt sotaväkeen, sodan viimeisenä vuonna, ja sitten Helsinkiin, lukemaan itseään herraksi. Nyt hän oli jälleen täällä. Ja tällä kertaa hän tunsu helpotusta, kun insinööri sanoi:

— Perkiö, käyttekö käskemässä massavaraston luottamusmiehen tänne?

Yksikään kärry ei pysähtynyt eikä yksikään kärräri vilkaissut tulijaan, kun Perkiö kulki massavaraston läpi.

Perkiö sai pitää varansa, ettei olisi työmiesten tiellä etsiessään Tihistä.

— Tihinen!

— Mikä hädänä? Ikänen huusi yrittäen matkia Tihistä, joka myös kuuli Perkiön huudon ja lähtikin tulemaan hänen luokseen. Sen nähdessään Perkiö rohkaisi mielensä ja halusi käyttää Tihisestä samaa leikkiä kuin muutkin työmiehet, sillä Tihinen ei pitänyt turhan tarkkaa väliä d:n ja t:n ääntämisellä. Mielivaltaisesti hän käytteli niitä kumpaakin varsinkin työväentalolla puhuessaan.

— Dihinen, dulkaas vähän dänne! Perkiö huusi, mutta kukaan ei naurahtanut hänen sukkeluudelleen eikä Tihinen ollut sitä huomaavinaan, vaikka hän muuten usein yhtyi toisten leikinlaskuun omasta ääntämistavastaan.

— Mitäs nyd? Tihinen sanoi.

— Jos tulisitte konttorille. Insinöörillä ja enolla on kuulemma asiaa.

Mäkinen, Jeesus-Mäkiseksi ristitty, oli kärräämässä paalikuormaansa heidän ohitse ja kuuli Perkiön sanat. Hän tohotti nenäänsä mennessään:

— Vai on taas. Taitaa olla kapitalistien politiikka säkissä. Mutta Tihinen nyökkäsi hyväntahtoisesti:

— Mikäpä siinä sidden.

Hän lähti kävelemään konttorille Perkiö perässään.

Tihinen oli yhtiön luottamusmiehiä. Kaukana siitä, että hän olisi ollut mitenkään yhteiskunnallinen ilmestys suomalaisilla työmailla. Tovereitten luottamus ja arvonto oli siunautunut muista syistä hänen osalleen. Lähinnä kai siksi, että hänellä. sattui olemaan iloinen mieli ja hyvä muisti. Kun hänen harrastuksensa oli sanomalehdet, hän muisti seuraavana päivänä työmaalla useastikin sanasta sanaan edellisenä iltana kotona lukemiaan uutisia. Kun päivän asioista sitten puhuttiin, kuten juttuja jutellaan, Tihinen puhui suoraan sanomalehtiutisia, mikäli sattui

keskustelu sillä kertaa miellyttämään. Kun hän oli sillä tapaa jutellut muutaman vuoden lähimpien naapureittensa kanssa, sattui kerran — jo ennen sotia — että työväenjuhliin pääkaupungista tilattu juhlapuhuja jäi tulematta. Juhlapuheen pitäminen uskottiin Tihiselle. Eikä häntä kankeus haitannut. Hän ei tuntenut esiintymiskammoa. Hän tuumiskeli hetken ennenkuin astui korokkeelle ja piti sitten puheen, ex tempore.

Puheen loputtua todettiin, että Tihinen oli kuin olikin Kemin seudun parhaita juhlapuhujia.

Mistä se johtui?

— *Kas*, kun ei ole ennen tiedetty Olisi pyydetty aikaisemminkin.

— Mietin, että mitä ne työväenlehdet seuraavan päivän numerossaan tästä juhlasda kirjoittavad. Aattelin sitten puhua, niinkuin olisin huomenna lehden ääressä ja lukisin siitä kirjoidusta tästä juhlasda.

Siten Tihisestä oli äkkiä tullut suosittu puhuja ja kuuluisa luokkataistelija, vaikkei hän liittynyt koskaan mihinkään puolueeseen. Mutta kun hän sotien jälkeen kernaasti paukutteli ulkoa edellisenä iltana lukemiensa kommunistilehtien uutisia — ties miksi —, häntä alettiin kaupunginosassa pitää julkikommunistina. Tihinen oli kaupunginosan kiihkeimpiä kommunisteja, siltä näytti. Seuraavaa luottamusmiestä valittaessa hänet äänestettiin sellaiseksi. Mutta pian hän petti työtovereittensa toiveet. Nimittäin silloin, kun työläiset halusivat saada erotetuksi muutamia vanhoja suojeluskuntalaisia työnjohtajia. Tämä tapahtui kohta sotien jälkeen, eikä ilmiö rajoittunut ainoastaan Kemin kaupunkiin.

Tihisestä ja Eetu Heiskasen erottamisesta fascistisena aineksena kertoo Kalle Perkiö muistiinpanoissaan; »Ikuisen ylioppilaan päiväkirjassa», jota hän oli alkanut kirjoittaa jo viimeisenä opiskeluvuotenaan Helsingissä:

Vanhaapoikaa pidettiin kaupungissa kai joltisenkin itsenäisenä ihmisenä. Sitä ei tosin ollut helppo huomata, ainakaan minun. Jouduin katselemaan häntä joka päivä samasta keittiöstä ja kamarista. Äitini ei koskaan oppinut ymmärtämään kahta seikkaa: vuokralautakunnan hölmöyttä ja veljensä saituutta. Vanhojen puutalojen vuokrat olivat surkeat eikä vuokralautakunta silti lopettanut niiden säännöstelyä. Tämä johti meidät siihen, että Eetu-enokin asui mieluummin toisen vuokralaisena kuin omassa talossaan ja me tietysti äidin kanssa asuimme Eetun mukana. Mihinkäpä muuallekaan olisimme menneet. Jokaisen talon ullakolle saattoi rakentaa ainakin kolme huonetta. Mustat vuokralaiset maksoivat niistä vähintään kymmenen tuhatta kuussa. Alakerrassa oli viisi parihuonetta, joissa oli sentään vesijohto ja likaviemäriputki: vettä sisään ja vettä ulos, ei muuta kuin raanasta vääntää ja viemäriin kaataa (siihen enon kanssa heitimme vetemmekin iltaisin ennen nukkumaan menoa, kun emme viitsineet mennä pihalle ulkorakennuksen taakse), sekä kunnolliset peltiset uunit, joskus huoneet saattoivat olla jopa miellyttäviä. Mutta niistä sai vuokraa vain kolmetuhatta kuussa huoneistolta, sikäli kuin keittiötä ja kamaria voi huoneistoksi sanoa. Mutta sanotaan pois: taitaahan se kuitenkin olla levinnein huoneistotyyppi Suomenmaassa ja hyvä niinkin. Luultavasti monessa muussa maassa köyhät ihmiset tälläkin hetkellä saavat tyytyä monta kertaa olemattomampiin »huoneistoihin».

Vaikka me asuimmekin keittiössä ja kamarissa, kaikkien työnjohtajien ei silti tarvinnut niin asua. Kun enoni omisti vielä muutaman puurähjän, joissa asui vain hänen alaisiaan työmiehiä, hän saattoi pitää itseään jonkinlaisena kaupunginosan porvarina. Omalta osaltaan nuo kolme puutaloa olivat pieni vaihe itsenäisen Suomen historiaa. Mummon perintötalo oli rakennettu 1920-luvun alussa.

Taloa alettiin sanoa suojeluskuntapesäksi. En muista tarkkaan sitä aikaa. Sitten tulivat sodat ja sotien jälkeiset ajat. Ne muistan. Luultavasti talojen vuokralaiset eivät olleet koskaan tyytyväisiä enoni järjestelyintoon. Sen uskon ja ymmärrän. Jos minun piti kääriä jokin paketti, eno tuli väliin ja sanoi: »Kuule, älä tee niin. Tee noin ja noin.» Tai jos olimme väitelleet jostakin tehtävästä ja enoni huomasi olevansa oikeassa, hän muisti sanoa moneen kertaan: »No niin, sanoinhan minä. Enkösin minä sitä jo sanonut?» Tai jos olin epäonnistunut jossain, ja enoni piti tulla minua auttamaan, hän sanoi: »Niinhän se käy, kyllä minä sen tiesin, että niin se käy.» Enoni kolmen talon vuokralaiset joutuivat hänen kanssaan myös jokapäiväiseen kosketukseen, koska olivat suurimmaksi osaksi hänen alaisiaan työmiehiä. He olivat tottuneet samalla tapaa kuin minäkin, mikäli heillä oli pienikin tilaisuus, ilmaisemaan kärkkäästi eriäviä mielipiteitään ja arvostelevaan enoni tekoja.

Joka tapauksessa: sotien jälkeen enoni puutaloja alettiin nimittää asukkaittensa mukaan Rovastinperän punaisiksi linnoiksi. Tarkoitettiinko nimityksellä sitä, että taloissa oli tavallista enemmän luteita vai tarkoitettiinko sillä asukkaitten aatteellista väriä? Kenties molempia. Tässä kaupungissa kävin oppikouluni. Rovastinperällä elin poikuuteni, kesäisin olin työssä rakennuksilla, muulla tapaa en ole tutustunut tämän maan työmieheen, vaikka toisaalta olenkin itse yksi heitä, tavallinen Rovastinperän poika ja lähtöisin samanlaisista oloista, ja mitä sen perusteella tiedän, tietoni on lähinnä varmaa luuloa, että tämän maan työmies ei vaihda helpolla väriään. Luulen olevani oikeassa. Muutos talojen asukkaissa oli enemmän lapsellinen mielenosoitus enoani vastaan kuin harkittu aatteellinen kannanotto. Asukkaat olivat enooni kyllästyneitä ja halusivat osoittaa sen hänelle selvästi. Olihan heillä

kerrankin tilaisuus osoittaa kyllästymistään. Niin hyvää tilaisuutta tunteittensa purkamiseen ei Suomessa ole koskaan aikaisemmin ollut tavallisella työmiehellä. Teko oli eräänlainen herravihan lapsellinen muoto. Se ei kohdistunut kehenkään herraan, vaan enooni, pieneen työnjohtajaan. Tietysti hän yritti leikkiä herraa niin paljon kuin kykeni: tavallinen köyhien suojeluskuntalaisten, aatteen miesten ja naisten haksahdus Suomenmaassa vuosina 1920—39, sillä eivät kai rahaa omistavat »oikeat herrat» paljoakaan välittäneet näitten pienten suojeluskuntalaisten aatteellisuudesta. Tässä mielessä joku Ukko-Pekka kuuluu aivan selvästi näihin pieniin köyhiin suojeluskuntalaisiin.

Tulivat sitten vuodet 1944 ja siitä eteenpäin. Nyt oli työmiehen vuoro erehtyä: hän purki vihaansa näihin köyhiin herroihiin, kun ei oikein muita löytynyt käyhästä Suomenmaasta. Rikkaita herroja ei kuitenkaan täällä niin joka nurkassa vilise, että työmiehen purkaus osuisi maaliin, joka kerta. Rovastinperällä ei ollut muita porvareita kuin enoni. Heiska-Eetu omisti kolme taloa. Heiska-Eetu oli ollut suojeluskuntalainen, Heiska-Eetua syytettiin asekatkennästä. Heiska-Eetu oli selvästi fascisti, Yhtiön insinööri oli »hyvä mies, mutta kaikki pomot ovat paskoja». Siinäpä se.

Tässä erottamisjupakassa uusi luottamusmies Johannes Tihinen oli asettunut Heiska-Eetun puolelle ja Eetu oli saanut jäädä työhön. Tihinen asui kuusihenkisen perheensä kanssa Heiskasen omistamassa puutalossa. Heiskanen oli vastapalveluksena ehdottanut Tihistä jopa työnjohtajaksi, kun paperiosastolle avautui työnjohtajan paikka, mutta Tihinen oli kieltäytynyt.

Eetu ei sanonut edes päivää, vaan alkoi heti, kun näki Tihisen oviaukossa:

— Se on nyt, Tihinen, sillä lailla, että urakkapalkkoista taitaa tulla tuntihommia. Mitäs sanot?

— Päivää sanon, Tihinen sanoi.

— Hinta- ja palkkaneuvosto on ehdottanut puutavarayhtiöille palkkojen alentamista, insinööri sanoi ja pyöritteli kynäänsä.

— Jaa, että kapitalistien noidankattilaan sitä täälläkin on jouduttu, Tihinen sanoi ja siristeli silmiään.

— Yhtiö ei ole vielä omalta kohdaltaan päättänyt juttua, insinööri sanoi ja rykäisi.

— Mutta, kuten kai ymmärrätte, ajattelimme velvollisuudeksemme ilmoittaa, mistä tulee olemaan kysymys lähikuukausina.

— Ymmärrän, ymmärrän, jo vain ymmärrän. Työväenluokan sortajat ja sodien lietsojat laskelmoivat samalla dapaa muissakin maissa.

— Khym, khöh, khöh, yhtiön tarkoitus ei ole puuttua minkäänlaatuiseen politiikkaan, niin että...

— Ei, ei. Mutta kun kapitalistised maat ovat joutuneet talouspulan eteen. He olevad pulassa.

Nuori insinööri kävi kärsimättömäksi. Hän ei vielä tuntenut Tihistä. Hän punastui kiukusta, kun Tihinen jatkoi, mutta ei osannut muutakaan tehdä kuin pyöritellä kynäänsä, sillä insinööri ei tiennyt, oliko mies tosissaan vai lasketteliko koko ajan leikkiä hänen kustannuksellaan.

— Ja nyt ne meinaa herrad, että täältä sitä aletaan. Jo vain. Sopii täältä alkaakin. Kemi on Lapin avain niin taloudessa kuin tradegiassakin. Vasemmistolaisen dyöväenliikkeen asema Kemissä on kadkera palanen Suomen daantumukselle. Maakunta on puudavaratuotteiden pääasiallinen saalisalue pohjolassa. Ja saksalaissota osoitti sen käyttökelpoisuuden tukikohdana Neuvosdodasavaldoja vastaan hyökättäessä.

Eetukaan ei pannut vastaan, koska tunsi Tihistä ja tiesi tämän käyttäytymisen yllättävyyden. Mutta insinööri sanoi:

— Olkaa nyt jo hiljaa, mies. Ei kai suomalainen ole koskaan kuvitellut hyökkäävänsä ketään vastaan.

— Nähdy mikä nähdy. Tämä Rymy-Eetun kaimakin, joka tuossa istuu, sanoi kolmekymmentäyhdeksänluvulla kun neuvotteluja käydiin, sanoi vaan, ettei duumaakaan, ei edes sen verdaa kun kynnen alla on likaa.

— Kuule, ota nyt kuitenkin selvää, suostuvatko ne karräämään tuntipalkalla ja paljonko ne siinä tapauksessa luulevat pystyvänsä karräämään.

Työnjohtajalla ja insinöörillä ei ollut muuta asiaa Tihiselle, joka oli tiennyt sen jo konttoriin tullessaan, olipa tiennyt vielä heidän asiainsakin ja kai sen takia hän mieluummin härnäsi insinööriä omilla puheillaan kuin suostui neuvotteluun nuoren insinöörin edessä. Tihinen painoi lippahatun päähänsä ja sanoi jo aivan toisen miehen äänellä, omalla yksityisäänellään:

— Joo, kyllä, vaikkei se siitä parane.

Hän lähti heti.

Kun Tihinen tuli massavarastolle:

— Mitäs siellä haluttiin sulta?

— Meinaako ne ruveta hiostaan meitä?

— Oliko niillä piruja mielessä?

— Meinasko ne, että me elätettäis vielä niitten jalakavaimokki? Häh?

Mutta Tihinen sanoi yksikantaan:

— Vähän judeltiin töisdä ja kevvään tulosda, hymyili ja meni töihinsä. Mutta vierustoverilleen hän sanoi vähän ajan kuluttua, kun miehet eivät enää olleet kuulemassa hänen puhettaan:

— Kuten kuvasda näkky. Taitaa tulla kovat oltavad.

Työtoveri, Pörhönen, ei vastannut, vaan jatkoi työtään. Hän oli rasvaamassa karränsä akselia.

— Näkis vaan, näkis, Tihinen sanoi.

— Jaa, että montakos paalia Pörhönen luulee kARRÄÄVÄNSÄ tuntipalkalla? Sopsis tietää, että saa sanoa pomoilte.

— Vaikka tuhat päivässä, jos herrat lupaavat pitää sen päälle kiitospuheen haudalla ja laskea seppeleen. Se on sitten kolmen päivän päästä, jos tässä vieläkin enemmän kARRÄÄ, mitä nyt. Sillon tulee veri korvista, Pörhönen sanoi. Hän sai akselin rasvatuksi ja heitti purkin nurkkaan.

He jatkoivat työtään.

4

Kello kuusitoista yhtiön työmaan pilli huusi ja yhtiön työmaan portti purki väkensä, ja väki kulki koteihinsa täyttämään kupunsa leivällä, sianlihalla, perunalla ja osuuskaupan talouskaljalla. Istuttiin keittiön jakkaralle nenä kiinni lautaseen ja leipään.

— Onko ruoka valmista? sanottiin. Tai:

— Miksei se ole jo pöydässä? Tai:

— Taas täällä ei ole tehty muuta kuin maattu! Sanottiin tai ei sanottu mitään. Syötiin ja sitten vasta sanottiin:

— Anna, kuule, akka, kuivat sukat. Maantiellä on pirusti sohjua. Taitaa tulla kelirikko, jos ei jo liene.

Tuona huhtikuun iltana ei sanottu aivan niinkään. Tiedettiin, että palkkojen alennus vaani selän takana. Se oli enintään kuukausien asia. Johannes Tihinen, Pinni ja Pörhönen yrittivät kulkea rinnakkain, mutta pakostakin jonkun aina oli jäätävä taakse, mikäli ei halunnut kastella jalkojaan. Polkupyörällä ei voinut ajaa, mutta jo kuukauden päästä voisi hyvinkin.

Kaupunginosa, missä heidän kotinsa olivat kuten monen muunkin yhtiöläisen koti, ei ollut omakotialuetta.

Kaupunginosa oli Rovastinperä. Neljän ja viiden perheen

asuttavia yksikerroksia puutaloja, vuokrataloja. Iältään suunnilleen yhtä vanhoja kuin Suomen itsenäisyys. Mutta jos sellainen vuosimäärä valtakunnan itsenäisyyttä ajatellen tuntuikin vain nuoruudelta, se tuntui näitten puutalojen iässä kaikelta muulta, ainakin ulkonäössä. Talot olivat enimmäkseen kaupungin suurten urakoitsijoiden keinottelutarkoituksessa rakentamia puuröstellöitä eikä niitä ollut hoidettu paljonkaan rakentamisen jälkeen. Ennen sotia niitä ei vielä juuri ja juuri tarvinnut kunnostaa ja sotien jälkeen ei enää kannattanut. Maali oli talojen ulkoseinistä karissut, puuaidat talojen välissä olivat kaatumaisillaan, mikäli eivät olleet jo kaatuneet. Jalkakäytävä oli laskenut kuopille ja kuopissa oli vettä. Niistä se valui sateitten aikaan kellareihin. Ajoteillä kasvoi kesäisin sankkaa heinää. Lapset saivat leikkiä niinkuin suurkaupunkien nurmikkoisissa puistoissa. Talot olivat yksityisten omistamia; veturinkuljettajien, kansakoulunopettajien, rakennusmestareiden ja maalta kaupunkiin muuttaneiden rikkaiden perillisten. Rovastinperän taakse oli talvisodan jälkeen välirauhan vuoden aikana noussut Ruotsista saatuja lahjataloja, punaisiksi maalattuja ruotsalaistaloja, joitten asukkaat kulkivat Rovastinperän läpi kotiinsa, niin että silläkin oli jo hienon kaupunginosan leima, vaikkei se johtunut muusta kuin läpikulkeemisesta, sillä Rovastinperällä asui suurimmaksi osaksi vain yhtiön työläisiä. Sormin laskettavissa olisivat olleet Rovastinperällä vuonna 1949 asuvat yli 30 000 markkaa kuukausipalkkana ansaitsevat työläiset, paitsi muurarit, muutamat harvat kirvesmiehet sekä yhtiön kuukausipalkkalaiset.

Ruotsalaistalojen taakse oli jatkosodan jälkeen noussut omakotialue. Rovastinperälle johtavalla tiellä oli vilkas liikenne. Ajoipa siitä moni omalla autollaankin kaupungista

työstä tullessaan, mutta sellainen oma auto ei pysähtynyt Rovastinperälle, vaan jatkoi matkaansa.

Vielä talojen kunnostamisesta:

— Huonot vuokrat, ei kannata, omistajat sanoivat.

Mutta vuokralaiset tiesivät, että kaupunki oli antanut määräyksen talojen kunnostamisesta olympialaisiin mennessä.

— Kolmen vuoden päästä se nähdään. Katsotaan sitten, kuka ei kunnosta.

Tihisen asunto oli lähimpänä yhtiötä. Hän kääntyi kotiportistaan ja heitti matkaa jatkaville päätään kääntämättä:

— Tulkaa illalla käymään kahvedda juomassa jos haluttaa. Taitaa olla hiihtokilipailut.

Pörhönen ja Pinni jatkoivat matkaansa.

Tihisen vaimolla oli ruoka pöydässä, kun mies tuli työstä. Tihinen oli yritteliäs mies. Hän kävi heti ruokaan kiinni. Vasta kun hän oli saanut suunsa täyteen kuumaa perunamuhennosta, hän sanoi:

— Pitää työntää äkkiä muusi mahaan, että ennättää vielä illaksi takaisin, kun tuli kutsutuksi kavereita.

— Pitäisihän sinun yksi ilta levätä, vaimo sanoi. — Ei ennätä enempää kuin käydä ja kääntyä, kun kerran kavereita tulee.

— Käynpähän terveyskävelyllä, jos ei muuta.

Heillä oli omakotitalo nousemassa ruotsalaistalojen taakse Kaiunkankaalle. Edellisenä kesänä oli huudettu tontti, kaivettu monttu, tehty sokkelilaudoitus ja valettu talkoilla perustukset. Syksyn aikana Tihinen oli iltatöinänsä naulailnut seiniä pystyyn. Tulevan kesän, alkukesän, suunnitelmiin kuului saada talo vesikattoon. Sitten saisi jo kiinnelainan ja niillä rahoilla voisi ostaa lautoja sen verran, että syksyllä voisi muuttaa asumaan oman katon alle, mikäli naputteli vasarallaan ahkerasti kesän valoisina öinä.

Tulevaksi jouluksi oman katon alle?

Tihisellä oli kuusihenkinen perhe ja asuntona keittiö ja kamari. Pojat tosin asuivat saman talon ullakkohuoneessa, jollaisia omistaja oli sotien jälkeen teettänyt taloonsa. Vanhin tyttö kävi työssä yhtiön konttorilla. Kaksi seuraavaa lasta, pojat, olivat oppikoulussa, toinen seitsemännellä ja toinen neljännellä luokalla. Samoin kaksi nuorinta tyttöä. Tihisen tullessa vanhin tytär ei vielä ollut kotona, konttorilla päivätyö loppui tuntia myöhemmin kuin työmaalla. Ei poikiakaan näkynyt. Pojat olivat kenties vielä koulumatkalla tai omassa ullakkohuoneessaan. Nuorimmat tyttäret olivat kamarissa ja tulivat isän kanssa syömään. Ruokana oli silliä ja perunamuhennosta. Se oli tietysti tämänkin kokoisen kaupungin parempiosainen asukkaiden aamuruoka, lounas, mutta Tihisen perheessä se ei tällä kertaa sattunut olemaan lounas, vaan päivän ruoka, mahantäyte, kun työmies tulee työstä, työmies, joka yrittää kouluttaa neljää lastaan ja rakentaa omakotitaloa ja talon viereen saunaa itselleen. Lapset menestyivät koulussa. Kuka siis oikeastaan oli parempiosainen kuin Tihinen tässä kaupungissa? Ei sitä ainakaan ruokalistan mukaan ratkaista.

— On vähän ruskeanlaista tuo silli. Mutta kyllä se muuten kuulemma hyvää on, osuuskaupassa sanottiin, vaimo sanoi.

— Jos se on ottanut aurinkoa, Tihinen sanoi.

— Isä hupsii nyt.

Sen sanoi Tihisen nuorin, joka oli ensimmäisellä yrityksellä päässyt oppikouluun ja oli kiinnostunut maantiedosta.

— Aurinkoa! Sillit eivät ota aurinkoa. Isä ei tiedä.

Sen sanoi Tihisen toiseksi nuorin. Hän oli tyttölyseon kolmannella luokalla, vaaleaverinen, vaaleatukkainen pohjoisen Pohjanmaan naisen alku, joka aavisteli jo

olennossaan heräämistä naiseksi ja oli alkanut viime aikoina sulkeutua ja tulla hiljaiseksi, mutta myös samaan aikaan kiinnostua tanssimiseen, vaikkei vielä itse ollut tansseissa käynyt.

— Miksei. Paahdathan sinäkin pintaasi kun kesä tulee, Tihinen sanoi.

Tytär ymmärsi tämän jonkinlaiseksi vihjeeksi, että kesällä oli jo aika mennä työhön. Liekö Tihinen sitä vihjeeksi tarkoittanut. Hän ei ainakaan pakottanut lapsiaan kesätöihin, ei vanhempiaakaan lapsia. Olipa hän sanonut toisillekin: »Lasten pitää antaa olla vapaad, kerran on ihmisen elämässä se aika. Kun ikä karttuu, vapaus häipyy. Vapaad niinkuin taivaan päästäised.»

Nuorin tytär ei vielä ollut näin pitkällä elämäntaistelussa ja sen antamassa viisaudessa.

— Jos se onkin vähän kevytmielinen silli, kun se ottaa pintaansa aurinkoa, hän sanoi.

— Tämä vaikuttaa hyvin asialliselta silliltä, isä sanoi.

— Hompso silli tämä minusta on, tytär sanoi.

Tyttäret olivat vasta syöntiään aloittelemassa, kun isä jo nousi, kiitti vaimoaan ruuasta. Siinäkin Tihinen poikkesi monista muista tovereistaan. Sitten hän lähti.

— Muista ettet kiiku siellä puoleen yöhön, kun kerran kavereita tulee, vaimo huusi ovelta.

5

Sinä iltana Tihisen uudisrakennus ei noussut kuin muutaman naulanlyönnin verran. Vasara iski kyllä naulaan ja naula painui puuhun, mutta vasaraa pitelevä käsi tahtoi väkisinkin pysähtyä miettimään johonkin naulan kannan ja lähtöpisteen puoliväliin ja vasta sitten se saavutti naulan kannan. Ja siihen vaadittiin ponnistusta ja tahdon voimaa.

— Ota nyt sitten selvää, Tihi-Jonne, montako paalua kaverit karrää tuntipalkalla. Ota siitä sitten selvää, kun tiedät ihan tarkkaan, että rehkityä vaikka veren keuhkoista, et pääse neljänsataa paalia ylemmäs. Joo, jos otat urheilun kannalta koko työväenaatteen. Mutta sitä peliä et jaksakaan monta päivää, et ainakaan koko ikääsi.

— Mitäs se Tihinen täällä yksin mutisee. Iltaa!

Tihisen mietiskelyn keskeyttäjä oli Heiskanen. Hän oli lähtenyt kävelylle varta vasten tavatakseen Tihisen.

— Montun paikkaako Eetu sihdailee?

— Sekä sitä että terveyttä hoitelen. Kun kesäksi aion katsella vähäsen uutta.

— Jaa että uusi pytinki nousee sidden?

— Kun sisko vaatii, ja nyt kun poikakin on tullut kotiin. Voidaan yhdessä rakennella. Pitää tästä jo vähän parempiin tiloihin, kun on koko ikänsä kohta asunut toisen vuokralaisena.

— Vaan ei olisi ollut pakko asua.

— No eipä.

— Jos liit lysdiksesi.

— Enpä tiedä lyysteistä. Muuten on jäänyt.

— Meikäläisellä taitaa monella jäädä rakentamisen lysdit ensi kesältä. Taitaa olla tiukassa joka naula ja lankunpätkä tulevana kesänä. Minä dässä tuumin sitä neljänsadan paalin karräämistä tuntipalkalla.

— Jos reippaasti karrää.

— Eddä reippaasdi?

— Että jos reippaasti karrää, kyllä se menee.

Tihinen naputteli naulaa kuin vihoissaan.

— Voi se vyllingin ostaminen tiuketa muiltakin kuin massavarastolaisilta, Eetu sanoi ja alkoi tehdä lähtöä, kun juttelemisesta ei näyttänyt tulevan mitään sillä kertaa. Tihinen lähti pian perästä. Hän otti sahan mukaansa teroittaakseen sen seuraavana päivänä työmaalla.

Huhtikuu meni ja tuli toukokuu. mutta ei tullut tietoja palkkojen alentamisesta. Massavaraston muutkin yritteliäät miehet olivat neuvottomia, niin myös Esko Pörhönen, vaikkei ollut ehtinyt yritteliäisyydessään yhtä pitkälle kuin Tihinen. Hän oli aloittanut talonsa yhtä aikaa Tihisen kanssa, mutta monttu oli vasta kaivettu. Hyvä, että oli edes sekin.

Toukokuun 16. päivän iltana Pörhönen seisoi monttunsa vieressä Kaiunkankaalla.

»Perkeleen poika», hän mietti. »Kun tulisi nyt sieltä Helsingistä, että päästäisiin yhdessä alkamaan.»

Hänen vanhin lapsensa oli tosin pitemmällä kuin Tihisen vanhin. Pörhösen poika oli edellisenä keväänä päässyt hyvin arvosanoin, luokkansa parhaana ylioppilaaksi ja mennyt Helsinkiin, mutta ei lukemaan itseään insinööriksi kuten isä oli toivonut, vaan taulumaalariksi. »Nälkäviulun soittajaksi. On siinäkin järkeä päässä.» Tyttö taas, yhdeksäntoistavuotias, siitä ei ollut mitään toivoa. Tyttö oli kenkäkaupassa myyjänä ja nuorin poika oli vielä liian nuori, eikä siitäkään näyttänyt olevan lukumieheksi. Poika oli parhaillaan tekemässä jäämistään oppikoulun kolmanteen luokkaan.

»Kaksi nelosta välitodistuksessa eikä se niitä saa korjatuksi.»

»Isäänsä on tainnut poika tulla, kun on huono kielipää.»

Eskosta tuntui joskus lapsiaan ajatellessa, että koko miehen siemen oli mennyt hukkaan hänen osaltaan. Ei näyttänyt tulevan yhdestäkään karräri Pörhösen pojasta koneinsinööriä. Toisesta, josta olisi voinut tulla, oli tulossa taulumaalari ja toisesta »ei taida olla muuksi kuin kansakoulunopettajaksi».

Pörhönen pysähtyi metsän laitaan. Hän oli palaamassa rakennukseltaan. Tulipahan katselleeksi ja miettineeksi

valmiiksi kesän varalle.

Metsä loppui ja niittyaukeama alkoi. Sulat pellot. Ojien pohjilla vähän lunta siellä täällä. Niityn takana aukeni meri. Jäässä se vielä oli, mutta jään pinta kuulteli jo sinisenä ja valmiina aukeamaan, odotti vain auringon ja lämmön tuloa. Ilta kuulteli niinkuin se kuuntelee näillä asteilla pohjoista leveyttä. Kuovi huusi pellolla. Pörhönen sylkäsi tupakannatsan suupielestään, polkaisi sen tantereeseen ja veti keväistä ilmaa ja iltaa keuhkonsa täyteen. Hän tunsu, miten se meni keuhkoihin ja humallutti ja tuoksui nenässä. Hän tunsu ilman hajun. Talvella oli maajussi ajanut lantaa pelloille ja jonkin sellaisen sulan kasan vaiheilla se huuteli, kuovi. Pörhönen ei nähnyt huutajaa, mutta sanoi kuitenkin:

— Heilaansa siellä huutelee.

Pörhönen oli antautumaisillaan keväisten äänten ja tuoksujen ja ilman kuulakkuuden humalaan, mutta ei kuitenkaan antanut periksi.

— Piruako sinäkin tänne asti olet sieltä Afrikastasi tullut, jos sulla ei täällä muuta tekemistä oo ku hellujas huutaa. Täällä meinataan nimittäin pienentää palkkoja? Mitäh?

— Vaikkei se taida sun pesänrakentamistas paljonkaan häiritä. Ei taida eikä auta.

Esko Pörhönen käänsi selkänsä kesän tulolle ja kuovin huudolle ja lähti kävelemään kotiinsa Rovastinperälle.

— Ei auta. Kesä senkun tullee ja paistaa Roikka-Roopen rupiseen perseeseen, hän sanoi kävellessään.

7

Kalle Pinni, Tihisen työkaveri, ei vielä ollut ehtinyt talonrakentajan ikään.

— Vuokralla on nykyaikana helppo asua, hän oli edellisenä kesänä sanonut kuullessaan Pörhösen ja Tihisen suunnitelmista. Siihen Tihinen olikin vastannut:

— Se tulee järki dyömiehen päähän vasta samaan aikaan kun ikä lähelle kurikkakymmentä.

Pinnin Kallella oli sen mukaan vielä kymmenisen vuotta aikaa. Lapsien tekemisessä hän ei suinkaan ollut vanhempia tovereitaan jäljessä. Kalle oli sirkeäsilmäinen mies ulkonäöltäänkin. Kylillä huhuultiin, että miehellä oli lapsia muittenkin miesten kuin Pinnin nimeä jatkamassa. Tiedettiin tai oltiin ainakin tietävinään, että sotien aikana lomilla käydessä Pinni oli pannut sellaiset kylvönsä alulle. Ei ollut muka tyytynyt lomalla yhteen ja omaansa, vaan oli kulkenut kylillä viemässä rintamatovereitten terveisiä ja vienytkin niitä niin perusteellisesti, että niistä oli yhdeksän kuukauden kuluttua lähetetty terveisten saajalle elävä ja huutava elämänkukka muistoksi terveisistä. Rintamatoverit panivat syyn tietysti saksalaisten miehittäjien ja aseveljien niskoille. Kaupunkihan oli sodan aikana saksalaisten keskuspaikkoja Suomessa.

Pörhönen ja Pinni istuivat loppuillan Tihisen keittiössä.

He olivat päässeet tai Tihinen oli päässyt tilanteen esittämisessä Arabian posliinitehtaan porteille asti.

— Muistatte kai Arabian pordit syksyllä 48?

Mutta Pörhönen ei millään muistanut. Hän ei tiennyt Arabian porteista muuta kuin että ne olivat Suomen pääkaupungissa. Helsingissä, jossa hulinoitsijat olivat joillakin porteilla menneenä syksynä hulinoineet.

»Tietäähän sen, suurkaupungeissa on paljon kaikenlaista roskasakkia, sinne kun pääsee pesiytymään paskaa paskan päälle.» Se oli Pörhösen ajatuksen kulku helsinkiläisistä, muistakin kuin hulinoitsijoista, eikä kovin paljon poikennut totuudesta; ja sanottakoon: siinä ei ollut leikin sijaa pienintäkään hiventä. Helsinki oli herrojen kaupunki eikä liikuttanut Esko Pörhöstä muuten kuin sikäli, että hänen poikansa oli siellä paraillaan menemässä hunningolle, kun »piti ruveta tauluja värkkäämään, vaikka olisi hyvin voinut